

Катя ИССА

Университет по архитектура, строителство и геодезия

София, България

katyaissa@abv.bg

**ЗАДГРАНИЧНАТА ПОЛИТИКА НА
БЪЛГАРИСТИКАТА В КОНТЕКСТА НА
ЕЗИКОВАТА ПОЛИТИКА НА
БЪЛГАРИЯ**

Katya ISSA

University of Architecture, Civil Engineering and Geodesy

Sofia, Bulgaria

katyaissa@abv.bg

**THE FOREIGN POLICY OF BULGARIAN
STUDIES IN THE CONTEXT OF THE LANGUAGE
POLICY OF BULGARIA**

Language policy is an activity related to the organization and management of verbal communication in certain social groups, managed mainly by state institutions. The article presents a standpoint about the language policy of the state and the foreign policy of the Bulgarian studies - two institutions in which the dialogue either does not exist or is conducted in different languages. Their pursuit of policy synchronization is sought by the mediation of the media, whose activities lead to better results than the ones achieved by the state and the Bulgarian studies. Thanks to the attitudes imposed by the media public, the problem can be considered to be familiar. And that must be resolved by the state and by the Bulgarian studies.

Keywords: language policy, laws, institutions, Bulgarian as a second language, media.

Напоследък все по-малко се говори за езикова политика на държавата, заменена с европейска езикова политика, или още повече – с „политики“ в множествено число. Това е очаквана преориентация, предвид задълженията, които всяка страна, членка на Европейския съюз, поема. В началото на прехода не беше така. Езикова политика беше дефинирана от социолингвистиката (Виденев 2003), обособена от държавната политика и насочена (като препо-

ръка) към познаване и спазване на езиковедските предписания на Теорията на книжовните езици. С убеждението, че „лингвистът е консултант и критик на непосредствената езикова практика“ (Виденев 2003: 48), езикознанието се опита да даде своя дан към правилна политика от страна на държавата. Езиковата политика на всяка държава е част от общата ѝ политика. А общата политика се води от органите на държавната власт и държавното управление. Тя се определя от обществените цели и интереси, или поне трябва да бъде така. Като нейна съставна част езиковата политика е „дейност, свързана с организацията и управлението на словесната комуникация в определени социални обединения“ (Виденев 2003: 16), ръководена предимно от държавните институции. Тя има много и различни аспекти, най-коментираният от които през първите години на прехода беше, че българският език трябва да е задължителен в Република България и това да се наложи със закон, сякаш си нямаме конституция, в която такава норма съществува черно на бяло. Чл. 3. на Конституцията гласи: „Официалният език в републиката е българският“ (Конституция... 1991). Въпросите, свързани с езиковата политика на България, очертаха „един своеобразен „кръговрат“ на движението на кодификацията. Пътят ѝ може да се определи така: *от специализираната езиковедска общност чрез масмедиаите, училището и книгите до масовия книжовен носител. Възникването на вариантите върви по обратен ред: от масовия книжовен носител през масмедиаите и книгите до езиковедската общност*, за да вземе решение за техния статут чрез кодификацията“ (Виденев 2003: 135). За съжаление, тези постановки от началото на века получиха чуваемост само в най-тесните ни професионални среди. В качеството си на управляващи политиците възложиха в отговор конкретни задачи на свои представители да направят проект на закон за езика. И заваляха предложения, които нарекоха действащия закон в Конституцията „повеля“, а не закон. Законите, предложени на обсъждане в Народното събрание, вместо езикови въпроси коментираха осъзнатата воля на конституционния законодател и повече от 20 години правиха опити да решават несъществуващи проблеми. От 36-ото до 40-ото НС например бяха внесени 9 законопроекта и други 3, за допълнително разрешаване на въпроса (Исса 2012: 211). Никой от тях не стигна до пленарната зала, но всички партии изпратиха народни представители от своите парламентарни групи, за да се включат със законопроекти, от които нямат и понятие, защото в екипите им нямаше нито един езиковед. Езиковедите не си замълчаха, както обикновено правят, написаха гневни статии на тема „Ръцете долу от българския език“, но никой не ги чу. Тогава, на една от конференциите по социолингвистика, беше предложен проектозакон за *употребата* на българския език. Авторът, акад. Михаил Виденов, подкрепен от членовете на Международното социолингвистическо дружество, се обяви срещу „снобите журналисти, които се стараят да им повярваме, че толкова много знаят чужди езици, че пречат на българската им речева дейност [...] и срещу цинизмите, които [...] погават всякакви норми на приличие“ (Исса 2012: 197~198). И този проектозакон, насочен към санкцио-

ниране на публично говорещите личности, не стигна до пленарната зала, но до обществото стигнаха концепциите на юристи, готови да се „глобализират“ преждевременно. Например: „Няма пречка, примерно, да има новини и други програми на английски, френски, немски, турски, арменски и т.н., но това трябва да става с разрешение на СЕМ. Законът защитава българския език и в никакъв случай не дискриминира другите езици. Но българският гражданин трябва първо да знае официалния език на държавата ни“ (Л. Корнезов пред news.bg, цит. по Исса 2012). Ето как държавните ни мъже, заявявайки, че ще оставят на езиковедите запетайките и пълния член, предложиха един „мултикултурен“ модел в държавата, чийто език с право беше наречен впоследствие „застрашен“ (Ангелов 2012). За щастие на народа, законовите промени в България се извършват бавно и мудро, а за нещастие на политиките, десетилетие по-късно, те не получават обществена подкрепа и никакво доверие от своя народ. Въпреки неуморно декларираната от всяко следващо българско държавно управление проевропейска политическа насоченост, рекордно ниската избирателна активност на изборите за Европейския парламент на 26.05.2019 г. показва, че България *се учи все още* на европейски политики. Това особено се отнася за обсъжданата тук ‘езикова политика’. Предвид факта, че за самия Европейски съюз (ЕС) тя не е избистрена напълно, няма как да се очаква друго. Нашата държава и нашата наука от дълги години „буксуват“ на място. Междувременно в Парламента не спряха да „валят“ проекти на закони за езика, които отново не постигнаха институционалност, но изработиха пенсиите на не един депутат. Примерите, засягащи споровете за езика на малцинствените общности в условия на билингвизъм, за преподаването на езика ни в училище, страховете от загуба на езикова идентичност вследствие на демографския срив, на емиграцията и на англицизирането на някои сфери в глобалното общество, езиковата интеграция на бежанците и много други, ясно показват следното: българската управленческа върхушка не прави нищо за езика ни, защото и да иска, не знае какво да направи. Що се отнася до българистиката – тя декретира и проучва, без да прилага. И без да осъзнава, че крайният продукт на науката е практиката.

Тук езиковата политика ще бъде коментирана в проявленията ѝ зад граница, в областта на преподаването на българския език като втори (чужд) в чуждестранните университети и като втори (роден) в неделните училища за български емигранти.

Езиковите политики на всички страни членки на ЕС се подчиняват на общата „транснационална субполитика“, както я нарича Улрих Бек (Бек 2002). Логично е в границите на Съюза всяка страна да отстоява себе си. По отношение на езика – логично е да има един официален (английски) като основно средство за комуникация между страните членки, логично е всеки член на Съюза да има един роден език (вече повсеместно наричан първи, за да се избегне всяка сакрална мисъл и всяка националистическа умисъл), логично е да знае и още един език, на страната, в която е решил да работи и живее, или с която

има бизнес или други контакти. Всички тези лавинообразни надграждания и изисквания за езикови компетентности налагат пред ЕС нова ориентация на образователната политика. Щом европейецът може да работи навсякъде в границите на ЕС, трудът трябва да получи по-висока стойност и да бъде преобразуван посредством знанието и знаенето на поне два езика, различни от първия. Това обаче означава да се инвестира в образованието и изследователската работа, което е полярна противоположност на онова, което днес се случва в ЕС. Бек дава за пример Германия: „Вместо да подпомагат финансово „германски“ фирми, политиките би трябвало да вложат парите в знания и образование, за да помогнат на гражданите да придобият онези способности и ориентации, които ще им дадат възможност да се ориентират в транснационалните пейзажи и противоречия на световното общество“ (Бек 2002: 210). И така, колкото и чувството за национален недостиг, сякаш генетически заложено у нас, да предполага, че е нужно на всяка цена да догонваме „Европата“, тя цялата се тресе, според мене, от противоречия, без, разбира се, да си ги признава. Защото един от големите политически отговори на глобализацията гласи: *изграждане и разширяване на обществото на образованието и знанието, а навсякъде се закриват хуманитарни специалности; удължаване, а не съкращаване на образованието, а то все по-често се заменя от курсове за квалификация, достатъчни за работа в съответната фирма; отслабване или отхвърляне на неговото тясно обвързване с определени работни места и професии (а в практиката, напротив, всичко се учи с оглед на наличие на работни места, необходими на икономиката) и ориентиране на процесите на образование към широко приложими ключови квалификации.* „Под тази ключова дума междувременно се разбира вече не само „гъвкавост“ или „траещо цял живот учене“, до тях се нареждат и социалната компетентност, способността за работа в колектив, способността за справяне в конфликтни ситуации, разбирането на различни култури, комплексното мислене, боравенето с несигурностите и парадоксите на втората модерност“ (Бек 2002: 211). Всички тези предизвикателства предполагат учене и преподаване на езици. Затова европейската езикова политика се насочва към статистически проучвания на общественото мнение, непрекъснато провеждане на тестове за езиковите компетентности, и от време-навреме си признава „отчетени ниски нива на владеене на чужди езици от страна на завършващите ученици, което налага ускоряването на реформи от страна на държавите членки в областта на чуждоезиковото преподаване“ (Христова 2018: 298). Следователно, вече не е достатъчно – още повече в епохата на индивидуализация – младежите да се подпомагат за „гъвкаво интернализирание на зададените норми“ (Колбърг, цит. по Бек 2002), защото проблемът е много по-дълбок. Необходимо е „формирането на едно собствено аз като център на действията и ориентацията“ (Братер, цит. по Бек 2002). „Днес всеки младеж трябва да се научи да води живота си напълно самостоятелно, разчитайки само на себе си, което ще рече да се научи и да се опита да изгради един отворен процес“ (Бек 2002: 212). Това би трябвало да спомогне трудностите на

транскултурната комуникация и на съответните конфликти да станат разбираеми и овладяеми. „Ученето трябва да се свързва с дейности, чрез които хората сами вземат живота си в ръце“ (Райнхард Кол, цит. по Бек 2002). „Ученето се разширява и същевременно се освобождава от гетото си. Разбира се, това става по-лесно на думи, отколкото на практика“, признава Улрих Бек (Бек 2002: 212). Такава е вълнуващата диалектика на глобализацията. Не така изглежда, ако погледнем документацията. Двата основни съвременни рамкови документа за чуждоезиково учене, преподаване и оценяване, *Общата европейска референтна рамка за изучаване, преподаване и сертифициране на чужди езици (ОЕЕР) (the Common European Framework of Reference for Languages, CEFRL)*, официално публикувана през 2001 г., и *Стандарти за чуждоезиковото обучение през 21-ви век*, издадени от Американски съвет по преподаване на чужди езици през 1999 г. (*САСПЧЕ) (Standards for Foreign Language Learning in the 21st Century (American Council on the Teaching of Foreign Languages, 1999)*), са най-малкото, с което националните филологии (в частност българистиката) трябва да се съобразяват. Освен тях съществуват десетки правни документи, регулиращи политиката на многоезичието според интересите на равнопоставеност между отделните езици и култури на Съюза, договори за насърчаване на сътрудничеството в областта на образованието, в които се посочва „европейското измерение на образованието, по-специално чрез изучаване и разпространяване на езиците на държавите членки“ (Христова 2018: 299), стратегически документи и десетки резолюции, утвърждаващи плурилингвизма в ЕС, където относно подобряването и разнообразяването на ученето на езици и преподаването им в образователните системи на ЕС езиците се увеличават на три (поне три според „Бялата книга“). Всяка следваща стратегия увеличава периметъра на многоезичието като гарант за споделено наследство, богатство, предизвикателство и предимство и предлага програми за преосмисляне на образованието, в които първи приоритет за постигане на добри икономически резултати са езиковите компетенции. Ако разгледаме проучванията (Guus Extra 2012) относно владенето на езици (цитираните автори ги наричат „европейско езиково богатство“) и кои (въпреки отчитането на регионални и малцинствени езици от проучването им става ясно, че се изучават всъщност английски, немски и френски, по-малко испански, руски и италиански), както и тестовете за езиковите компетентности, ще видим, че споменатите документи (плюс стотиците неспоменати) имат *пожелателен характер* и малко приличат на проектозаконите за българския език, внасяни периодично от нашите политици от началото на 90-те години до сега.

Очевидно е, че стратегиите на нашия ЕС не се прилагат на практика. Иначе не можем да обясним парадоксалното свиване на функциите на българистиката в европейските университети, включително в славянските страни. Много колеги с болка споделят че нашата дисциплина е загубила позициите си, пометена от новите атрактивни дисциплини, предлагащи по-големи възможности за реализация и заплащане. Изглежда „марковата репутация

на страната ни“ (Симеонова-Конах 2017: 11) съвсем не е на ниво. Авторката предлага „една премислена пропагандна стратегия, да се символизируют добри и атрактивни образи, както и положителни примери от историята, културата и всекидневието на страната, имащи много общо с негативизма и неолибералния глобален модел [...], защо повечето студенти в Познанския университет (тя пише за българистиката в седемте полски университета, бел. моя) избират хърватистиката [: като] туристическа дестинация, тя е организирана, подредена“ (Симеонова-Конах 2017: 12). За съжаление, констатацията, че „Реално погледнато, въпреки лозунгите за културно разнообразие, пак откриваме монументалната същност на стария, вече старателно укрит и отдавна установен логоцентричен метанаратив за света“ (Симеонова-Конах 2017: 15), е вярна по отношение не само на изследвания регион, а и за цяла Европа. Нашата българистична гилдия не може да бъде обвинена за това положение. Българските лектори работят съвестно и всеотдайно и се опитват по места да запазят, каквото могат. Редица проблеми са общи за славянските филологии, в частност за южнославянските, които минават под шапката на все по-предпочитаната балканистика. Специално за българската филология огромен удар представлява македонистиката (наричана също и македониевистика), която не само привлича интереса на множество студенти, но и „създава голям културологичен проблем, произтичащ от завладяването на традиционно българската литературна и културна територия, както и фрагменти от националната историческа памет“ (Симеонова-Конах 2017: 17). И за това не може да се обвини българистиката, която беше принудена да признае съвременния македонски книжовен език. Това, че тя го нарече „другата книжовна формация на българския език“, съществуваща успоредно с естествено установилата се формация на българския език на базата на североизточното българско наречие и на обособилите се градски говори, нито ще бъде взето под внимание от македонската държавна политика, нито ще спре македонистиката зад граница. За това обаче трябва да се обвини държавата. За престъпно бездействие по отношение на българската кауза, тъждествено на национално предателство. Европейските правителства игнорират нашите стари рани с досада и търсят „екзотичния друг“ (по терминологията на Симеонова-Конах) в по-екзотичната част от нашата (самоопределяща се като друга/чужда) общност. В същото време БЮРМ финансира проекти, стажове за студенти и млади научни работници, книгообменът е добър, има специална програма за „визуализирането на историята“. На нашата история, която би следвало да се пази от нашата държава.

Единственото, в което нашата държава днес се намесва, е положението на българите зад граница в българските неделни училища там. За разлика от транснационализацията на университетските образователни програми, училищата са национални български. С претенциите на уважаваща европейските принципи и следваща европейските политики европейска държава, нашата проявява жив интерес към тези институции. Дали страхът от загубване на националната култура и традициите, на историческата памет и езика ни

са водещи в този вид политика? Навярно не, причината е друга. Нарича се „обществени поръчки“. Те са свързани с европейско финансиране на проекти, спечелени от екипи за създаване и изпращане на учебни програми, помагала и т.нар. „адаптирани учебници“. Докато хората се усетят, първите комплекти с „уроци по България“ полетяха към всички краища на света. А в първите екипи не беше включен нито един българист. Затова и качеството на учебниците беше зашеметяващо лошо (Исса 2016). За щастие, Асоциацията на българските училища в чужбина се намеси и правителството реши да включи и тях във вземането на решения за подбор и структуриране на учебното съдържание. Това беше обявено още на годишната конференция на АБУЧ през 2016 г., и оттогава до днес диалогът между АБУЧ и правителството продължава. По тяхна инициатива започна да се подготвя изработването и установяването в учебната практика и на национални стандарти за различна степен на владеене на български език, които да рефлектират и върху адаптиране на държавните образователни изисквания за учебно съдържание. За нови учебни програми по български език и литература настояха отново учителите зад граница (ентусиасти, сред които много малка част са филолози) и заявиха, че те трябва да се съобразят с техните реалности и да предложат ново обучение по български език като елемент в езиковия репертоар на многоезичната съвременна личност. Те настояват (с право) да решават какво да правят в своите училища и някои декларирали добри резултати. Не може обаче до безкрай да разчитаме на съвместните усилия на единици добронамерени политически лидери в България и на работещи с възрожденски ентузиазъм учители, които рядко са учители по професия и нямат нужната методическа подготовка за преподаване на езика като втори, и общественици българи зад граница, защото те никога няма да включат постановките на българското езикознание. Нужни са и вече са налични (ДВ, бр. 67 от 26.08.2016 г.). официални нормативни документи, Държавни образователни стандарти за усвояването на българския книжовен език. В тях обаче се регламентира изучаването на българския език на децата на българите в чужбина едва като последна подточка, едновременно с усвояването му в системата на предучилищното и училищното образование в България, определящо „условията и реда за усвояването на българския език от деца и ученици, за които той не е майчин“ (чл. 1, ал. 1, т. 1 2). Посочените допълнителни условия, в т.ч. и тези, в които се дават и обещания за безплатно допълнително обучение по български език с цел подпомагане на образователното им приобщаване“ (чл. 4, ал. 3), показват, че не става дума въобще за задграничните училища. За децата на българите в чужбина е декларацията в последната алинея (чл. 4, ал. 4), че се осигурявали условия за усвояване на българския книжовен език чрез обучение по български език и литература с цел съхраняване и утвърждаване на българската национална идентичност. И никакви обяснения кой, къде и как създава тези условия, без да се споменава за квалифицирани кадри, за езиковедски проучвания на езикови ситуации по места, на стандарти за входно ниво и т.н. „Такива формулировки насочват към усвояване

на декларативни, а не на процедурни знания за езика, каквито са необходими за неговото усвояване като средство за общуване“ (Колева-Златева 2018: 62). Мисля, че упрекът на авторката е само загатнат, тонът – твърде тактичен, а изразът в това изказване – евфемистичен. Защото такива формулировки насочват всеки филолог към мисълта, че са писани от нефилолог и отдавна вече не го насочват към въпроса „защо“. Но го насочват към верния извод, че обществените поръчки няма да помогнат на българистиката, следователно тя трябва да повика на помощ неволята. Днес шуробаджанашката ни държавна политика се чуди към кой екип да пренасочи европейските пари и обикновено ангажира подвластните ѝ училище и медии за изпълнение на проектите, финансирани от ЕС. Тези институции наистина могат да разпространяват решенията от съответните проекти, но учените от университетите и БАН са хората, които могат да прогнозираат, да предписват, да предлагат начини за справяне със ситуацията. За съжаление езиковедите сякаш се страхуват да не предизвикат скандали, да не влязат в полезрението на властимащите, да не се изложат в дискусия, ако по някакви екстралингвистични причини прогнозите им не се сбъднат. Затова нашите българисти правят единственото, което умеят да вършат без страх за авторитета си: теоретизират. Демонстрират заслужено научно високомерие с добра компетентност, но и с една инерция, с която си навличат напълно заслужено игнориране от страна на обществото.

Всичко, което се знае в обществото по този болезнен проблем, е от медиите. От началото на прехода до сега ние често коментираме езика на медиите. Обсъждаме го, критикуваме го, занимаваме се с неговата формална страна. Не е лошо да обръщаме внимание и на съдържанието на казаното от тях. Понякога статистиката, която правят, е взаимно изключваща се от самите им репортажи. Друг път нагласите, които представят, са с обратен знак, защото такава е спецификата на тяхната работа. Те не търсят обективното, изчисленото, обобщеното, усредненото, научно доказаното. Те търсят атрактивното, изключителното, изненадващото, вълнуващото, странното. И съобразяват предлаганата информация според търсенето на пазара, което при тях се нарича рейтинг и представлява проследен зрителски/читателски интерес. Информацията, подобно на езика и като част от езика, е потребителско явление. Подходът на медиите е търсене на сензация. Но въпреки това, повечето обобщения си струват. Затова избирам да завърша с цитат от телевизионно шоу, защото директивите и програмите, точките и алинеите, повторенията и изключенията, както и изключванията, които намирам в официалните документи, казват на хиляди страници хиляди неща, за да прикрият едно (най-важното) нещо: това, което каза Иван Кулеков на 02.03.2016 г. в определеното с основание като препълнено с жаргонизми, вулгаризми, цинизми и безвкусни шеги предаване „Шоуто на Слави“. Темата на това обобщаващо и запомнящо се изказване беше „Една победа на властта над народа“. Самото изказване гласи: „Огромна заслуга на всички управляващи е, че малка България увеличи населението на САЩ, Испания, Гърция, Италия, Франция и други европейски страни с 2 млн.

човека. Другите усилия на нашите власти бяха насочени към това децата на тези българи да загубят всякаква връзка както със своя род, така и със своя език и да се превърнат в чужденци. Превръщането на българите в чужденци преминава главно през езика. Не е достатъчно да говориш български, за да се чувстваш българин, но не можеш да се чувстваш българин, ако не говориш български език. Децата на първата вълна емигранти бяха родени в България, бяха казали „мама“ на български, бяха рецитирали в детската градина или в училище „Аз съм българче“ и, струва ми се, те винаги ще се чувстват българи. Но в последните години децата на емигрантите се раждат в чужбина, голяма част от тях са деца на смесени бракове и първата им дума е „mother“. За част от тези деца българският език не е нито роден, нито майчин, а чужд. И България е чужбина. Миналата година новородените български граждани са 58 000, с 10 000 по-малко от предходната година. 19 000 или близо една трета от тях са родени зад граница. Предполага се, че в момента в чужбина живеят 200 000 български деца. От тези 200 000 само 15 000 са преминали през неделните български училища и са учили български език, история и география на България. Родителите на останалите 185 000 казват, че или няма смисъл децата им да се образоват на български, или казват, че нямат пари за неделно училище. Звучи потресаващо. Ако България не осигури един ден седмично безплатно образование за българчета, които искат да израснат като българи, тя ги обрича на асимилиране, България обезсмисля съществуването си като държава. На тази държава децата не са й скъпи, на тази държава са скъпи клиентите на фалиралата банка на двама олигарси, за които България без проблеми отдели няколко милиарда лева“.

За държавата повече няма какво да се каже. Малко след това предаване заминах за Сидни да изследвам алгоритъма на деформацията, нанасяна върху българския език на емигрантската ни общност от обкръжаващата другоезична среда. Ще се опитам да направя научни изводи въз основа на изчисления на броя и разсъждения върху вида на родноезиковите интерференции на второто поколение български емигранти (английски родноезикови). Но не преставам да следя данните в медиите и за другите ни езикови общности по света, особено по телевизията, защото там може да се чуе *как* говори представяната група, докато в лингвистичните трудове описанията на речта са много малко. И защото за три години информацията (от медиите, от „трудовете“, от документите на институциите) се промени толкова, колкото за три живота. Доверявам се на противоречивите медии не за друго, а защото се страхувам, че българското езикознание ще остави още едно поколение да се обезбългари, докато уточнява теоретичните постановки на европейските директиви и изяснява терминологични и понятийни неточности! По този начин, като декларира непрекъснато съгласие в съзвучие с принципите на многоезичното образование, езикознанието приема „глобалната“ задгранична политика на държавата и заявява готовност сляпо да я следва и да ѝ се подчинява, без да осъзнава дори мотивите за собствените си стратегии. „Дълбоките мотиви и стратегията на „Св.

св. Кирил и Методий“ са по-различни и твърде премислени. Заклучават се в адаптиране на свидетелствата, на документите, на термините към домашната традиция, като по този начин традицията се запазва, а културата не се адаптира към чуждата, напротив – остава вярна на домашната традиция, на своите учители. Това е основа на лидерската политика“ (Ангелов 2012: 252).

ЛИТЕРАТУРА

Ангелов 2012: Ангелов, А. *Еколингвистика*. София: МСД. **Angelov 2012:** Angelov, A. *Ecolingvistika*. Sofia: MSD.

Бек 2002: Бек, У. *Що е глобализация?* София: Изд. КХ. **Bek 2002:** Bek, U. *Shto e globalizacia?* Sofia: Izd. KH.

Виденов 2003: Виденов, М. *Българската езикова политика*. София: МСД. **Videnov 2003:** Videnov, M. *Balgarskata ezikova politika*. Sofia: MSD.

Исса 2012: Исса, К. *На изток от Драгоман*. София: МСД. **Issa 2012:** Issa, K. *Na iztok ot Dragoman*. Sofia: MSD.

Исса 2016: Исса, К. Австралийски бележки. За нашето Слово в големия свят. // *Светът е слово. Словото е свят*. Съст. М. Костова-Панайотова, А. Пенчева, Д. Георгиев и Л. Ненова. Благоевград: УИ Неофит Рилски, 519–527. **Issa 2016:** Issa, K. Avstraliyski belezhki. Za nasheto slovo v golemiya svyat. // *Svetat e slovo, slovoto e svyat*. Sast. M. Kostova-Panayotova, A. Pencheva, D. Georgiev i L. Nenova. Blagoevgrad & UI “Neofit Rilski”, 519–527.

Колева-Златева 2018: Колева-Златева, Ж. Към въпроса за стандартизацията на обучението по български език като втори. // *Езиков свят*, т. 16, кн. 1, Благоевград.

Koleva-Zlateva 2018: Koleva-Zlateva, J. Kam vaprosa za standartizacijata na obuchenieto po balgarski ezik kao втори. // *Ezikov svyat*, t. 16, kn. 1, Blagoevgrad.

Конституция... 1991: Конституция на Република България. **Konstitutsiya... 1991:** *Konstitutsiya na Republika Balgaria*.

Симеонова-Конах 2017: Симеонова-Конах, Г. Марката/брендът на страната и българистиката в чужбина. // *Език и литература*, кн. 3–4. **Simeonova-Konah 2017:** Simeonova-Konah, G. Markata/brandat na stranata i balgaristikata v chujbina. // *Ezik i literature*, kn. 3–4.

Христова 2018: Христова, П. Европейската езикова политика в областта на чуждоезиковото обучение. // *Проблеми на социолингвистиката*, т. XIII, Съст. Кр. Алексова, А. Ангелов, К. Исса, Цв. Венкова, Д. Апостолова, П. Сотиров, П. Кънчева и К. Цанков. София: МСД, 298-308. **Hristova 2018:** Hristova, P. Evropeyskata ezikova politika v oblastta na chujdoezikovoto obuchenie. // *Problemi na sociolingvistikata*, XIII t., Sast. Kr. Aleksova, A. Angelov, K. Issa, Tsv. Venkova, D. Apostolova, P. Sotirov, P. Kanchevd i K. Tsankov. Sofia: MSD, 298-308.

Guus Extra 2012: Tilburg University | UVT · Center for Studies of the Multicultural Society „Babylon“. https://www.researchgate.net/profile/Guus_Extra (12. май 2019).